

Mesés képek

Berki Viola kiállítása

LÓSKA LAJOS

Pesti Vigadó, 2018. III. 27. – V. 30.

A múlt esztendő végén a Magyar Nemzeti Galériában és a Múcsarnokban megrendezett, az 1960-as évek művészetével foglalkozó *Keretek között és Félárnyékban* című kiállítások részben árnyalják azt az egyoldalú képet, amely szerint a modern magyar művészet mindenekelőtt a neoavantgárd térnyerésével, illetve az Iparterv-bemutatókkal kezdődött volna. Az Iparterv-generációnak abban volt nagy szerepe, hogy adaptálta az aktuális nyugat-európai és amerikai kifejezőmódokat, mindenekelőtt a pop artot és a hard edge-t, és így az Európai Iskola tagjait követően ismét szinkronba hozta a magyar és az egyetemes művészetet. Kevesebb figyelem jutott viszont azoknak, akik az 1960-as évek első felétől a maguk teremtette festői nyelvvvel léptek fel a hivatalos szocreállal, majd a megfáradt posztimpreszionista stílussal szemben. Ezek között tartjuk számon Berki Violát¹ is, aki a naiv művésztől is megérintett narratív és dekoratív festésmódjával igyekezett túllépni a Kádár-korszak hivatalos realizmusán.

Szükséges megemlíteni, hogy ez a naiv művészetből táplálkozó ábrázolásmód létezett már a háború előtt is, gondoljunk csak Paizs Goebel Jenő, Czimra Gyula, Pekáry István és Szabó Vladimír epikus stílusára, továbbá Tóth Menyhért korai figurális falusi képeire, a grafikusok közül pedig az 50-es évek közepén pályára kerülő, a mesét az álommal ötvöző Gross Arnold rézkarcaira, illetve Gyulai Líviusz műveire. Sőt, e kifejezőmód megújulva és némileg átalakulva tovább élt a 70-es években is: az akkor indulók között szintén számos hasonló szemléletmódot képviselő művészt találunk. A népi tárgykultúrából táplálkozik többek között Samu Géza, Bukta Imre és Tornay Endre András szobrászata, objekt- és installációművészete. A festők közül mindenekelőtt Földi Péter gyerekrajzoktól is megérintett festészetét, valamint Somogyi Győzöt sorolhatjuk ide.

E rövid bevezető után térjünk vissza a főszereplőhöz, Berki Violához! Az 50-es években, a szocialista realizmus idején volt a Képzőművészeti Főiskola növendéke. Bár mindig is a figurális festészet híve volt, a szocreál didaktikus hangneme éppen úgy taszította, mint az ezt később váltó, önmagát túlélő posztnagybányai piktúra. Figyelembe kell vennünk továbbá azt a tény is, hogy Berki 1965-ös első nagyszerű kiállítása

idején már kibontakozóban voltak a modern európai művészetet példának tekintő csoportok, a Csernus körül tömörülő szürnaturalisták vagy a Molnár Sándor vezette Zuglói kör. Az évtized második felében elkezdődött a pop art magyarországi térhódítása, a végén pedig jelentkezett az Iparterv- és a Szüreenon-generáció. Berki magára találását azonban nem ezek az irányzatok segítették, hanem Kondor Bélával kötött barátsága, és

foto: Berényi Zsuzsa

BERKI VIOLA: *Az embernek fia*, 1977, olaj, vászon, 100×80 cm

az a tény, hogy miután Korniss Dezső 1962–63-ban rendelkezésére bocsájtotta szentendrei műtermét, megismerkedhetett a kortárs és a két háború közötti szentendrei festészetrel, amelynek naiv szürrealis kifejezőmódban dolgozó festői, Paizs Goebel és Czimra akár még inspirálhatták is.

Festészetének nagy erénye, hogy síkdekoratív stílusával, a kora reneszánsz piktorok munkáinak báját, aprólékosságát, színességét felidéző zsúfolt kompozícióival, álomszerű látomásaival, girbegurba falú házaival, templomaival, állatseregletével, a Paradicsomra utaló tájaival és kertjeivel sikerült megörökítenie egy csöppnyi csodát és röpke időtlenséget, sőt örökkévalóságot, akár a történelemből, akár a mindennapokból vette témáit.

fotó: Berényi Zsuzsa

Kiállításairól szólva azzal kezdeném, hogy képeit 1995-ben már bemutatták a Vigadó Galériában. A megnyitón Frank János a következőképpen jellemezte munkáit: „Képszínpadát megnövelte, szereplőinek – embereknek, állatoknak, növényeknek, rekvizitumoknak – számát sokszorozta. Egyes színmezőit pöttyözéssel felbontotta, olyan faktúrákat adva, mint a pointillistáké volt annak idején, csak egészen más céllal, eredménnyel. Alaphangja a középkori miniatűrök aprólékosága, vele együtt a miniatörök műgondja. Látszik, élvezettel merül el a részletekben, sőt a részletek részleteinek a kidolgozásában.”² Ezt követően, nem sokkal a halála után, 2001-ben rendeztek emlékkiállítását műveiből az Ernst Múzeumban, aztán tizenhét esztendőnek kellett eltelnie, hogy az idén tavasszal újból

BERKI VIOLA: *A varázsló kertje*, 1969, olaj, vászon, 100×90 cm

találkozhassunk festményeivel és grafikáival a Pesti Vigadóban. A mostani tárlatán az ország jelentősebb múzeumaiból származó művek mellett a kiskunhalasi Thorma János Múzeumból valókkal találkozunk. Ha témák szerint vesszük sorra a másfélszáz darabos változatást, megállapíthatjuk, hogy külön csoportot képeznek a táj- és városképek, a történelmi és vallásos tárgyú alkotások, a társadalmi kérdésekkel foglalkozó vásznak, illetve a rajzok és a grafikák.

Az anyag ismertetését az 1960-as évek első felében, illetve közepén született épületábrázolásokkal és városképekkel kell kezdenem, ezeken követhető nyomon ugyanis leglátványosabban a valóság, a képzelet és az álom határán mozgó festészetének formálódása. Egyik legkorábbi darabjuk a *Szentendre* (1963), amit a *Kis templom* (1964), a *Török fürdő* (1965),

foto: Berényi Zsuzsa

BERKI VIOLA: *Nyugtalanág*, 1964, olaj, vászon, 52×60 cm

a *Kioszk* (1965) és a *Remíz* (1965) követnek. Ez utóbbi ugyan ipari épületet örökít meg, de a művész átírásában olyan, mint egy sokkéményes mesekastély. Az épületek és városképek periódusát a jó tíz esztendővel később készült *Velence* (1974) zárja.

Az Árkádiát vagy a Paradicsomkertet idéző tájképeket állatok és madarak népesítik be. A *Hellász*on (1964) a kék tenger és a fehér sziklák előtt egy bús szemű fekete borjú áll, a *Nyugtalanág* (1964) kúpszerű hegyei előtt egy fekete párduc settenkedik, az *Óskor* (1965) sziklái között pedig oroszlánok pihennek. Az ártatlanság, a múlt iránti nosztalgia és valami időtlenség lengi körül a kompozíciókat.

A magyar történelem ihlette munkák ugyan-csak fontos szerepet játszanak az életműben. Közülük az egyik első a tüzes trónon ülő *Dózsa* (1965). Egy másikon a kereszténységet elutasító, a kunok hite és szokásai szerint élő Kun László mereng a sátra előtt. Kedvenc állatai között, mesés kertben jelenik meg az oszlopos palotából kilépő, reneszánsz öltözetű Mátyás (*Mátyás király állatai körében*, 1989). Mégis, az ilyen tárgyú vásznak közül a legkifejezőbb a *Márciusi ifjú* (*Petőfi*, 1971). Ezen a magyar szabadság költője virágok között jelenik meg, fehér dolmányára tűzött kokárdával, karddal, hatalmas tollas kalapban, miközben az egyik műzsa a halhatatlanság koszorúját tartja mögötte.

Jelentős szerepet töltenek be az életműben a Biblia történeteiből merítő művek, ezek közül is a keresztre feszítést feldolgozók. A 60-as évek közepén készült *Keresztfán* (1964) és az *Éjszaka* (1966) nem került kiállításra, jelen van viszont a művész legdekoratívabb ilyen tárgyú képe, az *Embernek fia* (1977). Ezen a virágfüggöny előtt megfestett Megfeszítettnek még a

foto: Berényi Zsuzsa

BERKI VIOLA: *Meditáció*, 1991, olaj, vászon, 80×68 cm

testét is vörös rózsák borítják. Ugyancsak az erős színek, a síkba komponáltság jellemzi az *Utolsó vacsorát* (1997), amelyen az asztal körül ülő apostolok előtt mintegy mementóként feltűnik a Júdáspénzt kezében tartó ördög is fekete kecske képében. Egy másik alkotáson a mesék kertjében, burjánzó növények között találkozunk Mária Magdolna a Megváltóval (*Jézus megjelenik Mária Magdalénának*, 1990).

Berki festészete – erre eddig nem nagyon utaltak méltatói – kora valóságáról is szól. Készített képet a szocializmusban vagyonsodó kisember egyik közkedvelt befektetéséről, a hétvégi telkekről és az ott kertészkedőkről. Azon pedig már nem is csodálkozunk, hogy nála a bódékat építő kiskerttulajdonosok virágokkal teli apró Paradicsomkertekben locsolják a növényeket (*Hobbykertészek*, 1977). Egy másik művén a virágos lakótelepen a korszak fiataljainak jellemző típusai tűnnek fel: a hosszú hajába virágot fonó hippy, valamint a pedáns, fehér ingben, zakóban és nyakendőben feszítő hivatalnok. Sőt, a művész több portréjának is szakállas, hosszú hajú, farmert, szandált, gallér nélküli inget és tarisznyát viselő figura a modellje (*T. K. portréja*, 1988).

Szólnunk kell röviden a grafikáiról és a rajzairól is. Berki Viola a rézkarcolói alkotóközösség vezetőjének, Koller Györgynek a biztatására

kezdett nyomtatásokat készíteni az 1980-as években. Illusztrációi, ceruza- és tusrajzai, sokszorosított grafikái – *Priamos királyfi* (1981), *Bolondok szürete* (1982), *Kossuth emlékezete* (1986) – más technikával készültek ugyan, mint a képei, viszont kompozíciós és stílári megoldásaik, mesés mondandójuk, zsúfolt képterük megegyezik festményeivel. Így válik a murális munkákkal együtt az oeuvre kerek, egységes egészzé.

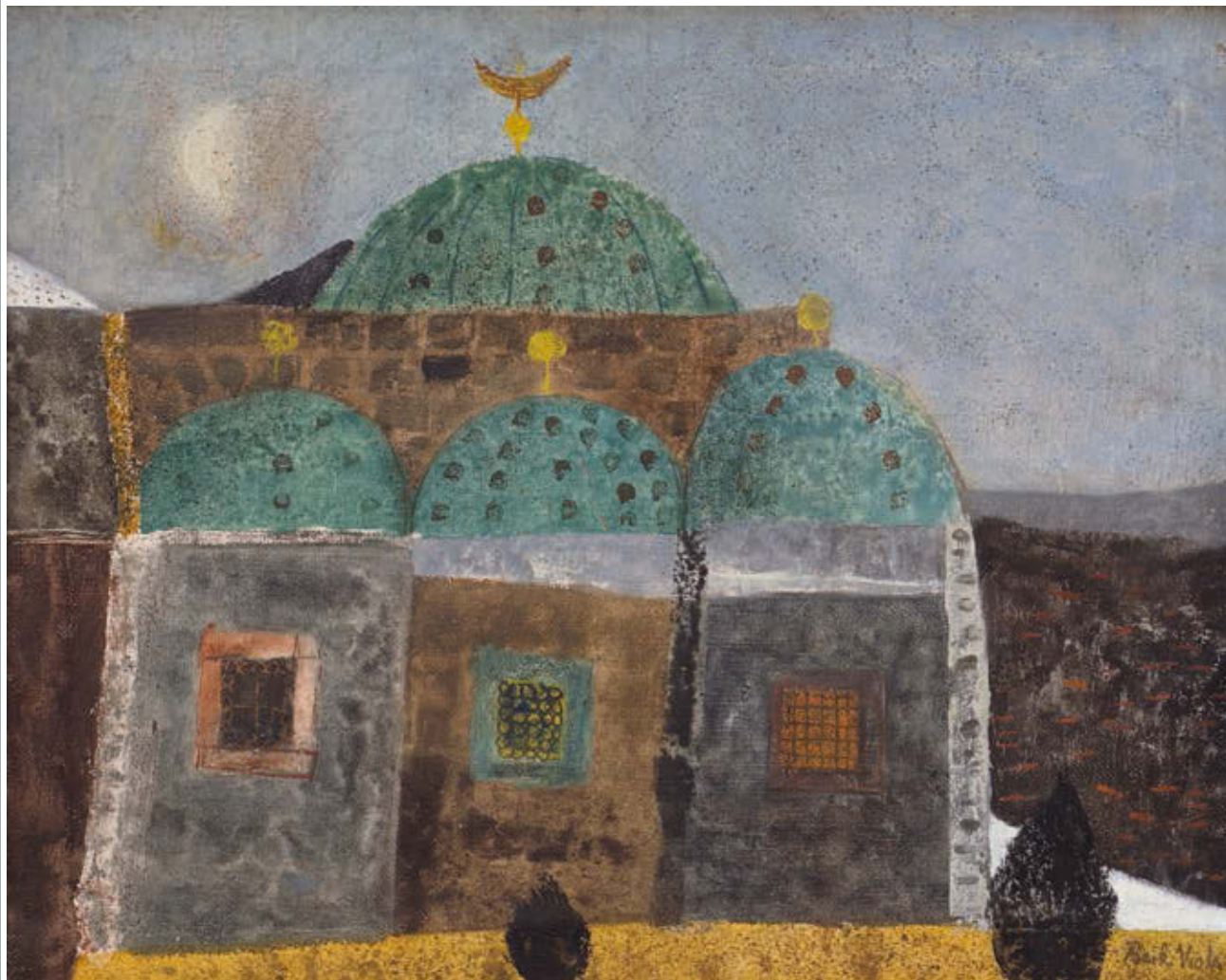
Berki Viola több mint negyven esztendő átfigó életművét végignézve megállapíthatjuk, hogy az 1960-as és 1970-es években született festményei, mindenekelőtt város- és tájképei a legerősebbek. A későbbi munkái, néhány kivételtől eltekintve – *A Hold fia* (1985), a *Meditáció* (1991), a *Kun László táborozása* (1998) – némiképpen túldíszítettek, manierisztikusak, mindez azonban nem csökkenti az életmű egészének az értékét.

Az Ernst Múzeumban 2001-ben megrendezett tárlatot méltató kritikámat azzal a gondolattal fejeztem be, hogy az emlékkiállítások bezárta után elfelejtjük a jobb sorsra érdemes művészeket, alkotásaik örökre eltűnnek a múzeumi raktárakban. E mostani, a Vigadóban látható tárlat bizonyítéka annak, hogy pesszimista jóslatom, szerencsére, nem vált valóra.

Jegyzet

1 Németh Lajos a *Realista törekvések a kortárs magyar képzőművészetben* című cikkében hívja fel a figyelmet az általa neoprimitivnek nevezett alkotók – Berki Viola, Gross Arnold, Galambos Tamás, Schéner Mihály, Anna Margit munkásságára. In Németh Lajos: *Gesztus vagy alkotás*, Budapest, 2001, 121–126.

2 Frank János: Csillapított mozgalmasság, *Új Művészet*, 1995/5, 70–71.

Fotó: Berényi Zsuzsa

BERKI VIOLA: *Törökfürdő*, 1965, olaj, vászon, 52×64 cm